

патріотичному вихованні бажано найближчим часом видати набір листівок і буклет або фотопутівник по меморіалу.

1. Бахмут А.І. Корсунь-Шевченківський меморіальний комплекс. Фотопутівник. Рукопис. 1986 рік // Архів Корсунь-Шевченківського державного історико-культурного заповідника.
2. Борщ М.І. Корсунь-Шевченківський меморіальний комплекс // Пам'ятники України. - 1974.- №1.- С.4 - 17.
3. Лемещук М.М. Увічнення в пам'ятках Корсунь-Шевченківської битви // Український історичний журнал. - 1984.- № 1.
4. Памятники истории и культуры Украинской ССР. Каталог-справочник. - К., 1987.
5. По місцях Корсунь-Шевченківської битви. - К.: Мистецтво. 1968.
6. Стешенко О. Меморіал слави // Пам'ятники України. - 1984.- № 1.
7. Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг.: В 3 томах. - К., 1975. - Т. 3.

Мельниченко О.В.,

аспірантка Черкаського національного
університету імені Богдана Хмельницького.

МУЗЕЙ ІСТОРІЇ КОРСУНЬ-ШЕВЧЕНКІВСЬКОЇ БИТВИ - ЦЕНТР ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У справі громадянсько-патріотичного виховання все більшу роль відіграють музейні заклади – важливі центри науково-дослідної та освітньо-виховної роботи. Їх експозиції та фондові матеріали привертають увагу не тільки широких верств громадськості, а й науковців і фахівців музейної справи, оскільки містять значний обсяг інформації про різні аспекти вітчизняної історії, в тому числі й воєнної. Одним із найперших державних музейних закладів України з історії Великої Вітчизняної війни є музей історії Корсунь-Шевченківської битви, дослідження діяльності якого впродовж усього періоду його існування набуває особливої актуальності напередодні 60-річчя Перемоги над фашистською Німеччиною [1].

Об'єктом даного дослідження є музей історії Корсунь-Шевченківської битви, а предметом – сукупність основних форм і методів роботи цього музейного закладу як важливого центру патріотичного виховання населення. Хронологічні межі

дослідження охоплюють період з 1945 року – часу заснування музею і до сучасності.

В лютому 1944 року, як відомо, в районі міста Корсунь-Шевченківського (нині - Черкаської області) відбулася і переможно закінчилася масштабна операція по оточенню і розгрому великого угруповання німецько-фашистських військ. Першим заходом на державному рівні щодо увічнення цієї та інших історичних подій регіону була постанова Ради Народних Комісарів УРСР та ЦК КП(б) України від 28 липня 1945 року про створення Корсунь-Шевченківського історичного музею. В постанові зазначалося: "З метою увічнення подій, які відбулися на Корсунщині в минулі і особливо під час Великої Вітчизняної війни, для зібрання, систематизації та збереження матеріалів і матеріальних цінностей Рада Народних Комісарів УРСР і ЦК КП(б) України постановляють: 1. Дозволити виконкому Київської обласної Ради депутатів трудящих організувати в 1945 році в м. Корсунь-Шевченківському Київської області державний історичний музей з відділами: а) історичним; б) Великої Вітчизняної війни. 2. Надати цьому музею назву "Корсунь-Шевченківський історичний музей". 3. Музей обласного підпорядкування" [2, 84-85].

Музей тоді було розміщено в пам'ятці архітектури XIX ст. – колишньому палаці князів Лопухіних-Давидових. Першим директором історичного музею було призначено відомого журналіста і письменника Д.І. Бедзика, який прибув до міста за дорученням редакції газети "Радянська Україна", заступником – Б.Купневського. Становленню музею всіляко сприяли тодішні заступник голови Раднаркому УРСР Микола Бажан і нарком освіти Павло Тичина [3, 8]. З 1 червня 1946 року музей віднесено до музеїв республіканського підпорядкування 2-ї категорії.

Практична робота музею набула системності зі створенням 28 жовтня 1947 року наукової ради, яку очолив призначений 10 квітня того року новий директор П.В. Голік. Одним з головних напрямків діяльності музею стала дослідницько-пошукова робота по формуванню фондового матеріалу. В липні 1948 року були організовані відрядження в архіви, експедиція по вивченню місць Корсунь-Шевченківської битви [4, 3-5].

Важливе пізнавально-виховне значення мали перша експозиція "Велика Вітчизняна війна Радянського Союзу проти гітлерівської Німеччини 1941 - 1945 рр.", що відкрилася у листопаді 1947

року, і друга, яку було відкрито 1 січня 1952 року [5, 53-54]. В перші, як і в наступні, роки свого існування музей, крім науково-дослідницької роботи велику увагу приділяв популяризації подій Великої Вітчизняної війни, мужності і героїзму учасників Корсунь-Шевченківської битви. Працівники музею вели також освітньо-виховну роботу і за іншими тематичними напрямками. Так, у листопаді 1956 року обласна газета "Черкаська правда" повідомляла, що "музей веде серйозну підготовку до 100-річчя з дня смерті українського поета-революціонера Т.Г. Шевченка. Зібрано матеріали, пов'язані з перебуванням Кобзаря на Корсунь-Шевченківщині" [6, 3]. Однак з 1957 року робота музею повністю зосереджується на воєнній історії, оскільки музей набуває вузькопрофільного статусу і називається "Державний музей історії Корсунь-Шевченківської битви" (з вересня 1965 року – "Музей історії Корсунь-Шевченківської битви") [4, 3 - 5].

І в наступні роки значно розширювалися форми і методи роботи музею по патріотичному вихованню. З кінця 1950-х років в музеї починає працювати стаціонарний кінозал, в якому для відвідувачів демонструвалася документальна стрічка "Корсунь-Шевченківська битва 1944 року", яка викликала великий інтерес відвідувачів [3, 8]. Тільки в першому кварталі 1960 року проведено 35 кіносеансів. Працівники музею постійно виступали в республіканській, обласній та місцевій пресі [7, 140].

Посиленню виховного потенціалу музею сприяла наполеглива науково-дослідна робота колективу, завдяки чому музейні фонди і експозиція постійно поповнювалися. Зокрема, на початку 1960-х років від військової частини, яка брала участь в Корсунь-Шевченківській операції, до музею надійшов танк Т-34, пістолет Героя Радянського Союзу О.В. Тканка. В грудні 1961 року в Брест, Борисов, Орел, Москву, Клин, Ленінград та інші міста Радянського Союзу для зустрічі з учасниками битви - Героями Радянського Союзу виїжджали наукові працівники музею. Їм було передано фотографії, документи, грамоти, ордени, зброю, одяг [7, 142].

Цінним надбанням музею у 1963 році стали зброя, документи, особисті речі воїнів 375-ї стрілецької дивізії, полеглих у лютому 1944 року. Їх було знайдено разом з останками воїнів на місцях боїв поблизу міста Ватутіне під час земляних робіт [8, 17]. Напередодні 25-річчя битви в одному із залів музею розміщено

діораму "Корсунь-Шевченківська битва" з довжиною полотна понад 14, а висотою 4,4 метра. Вона з великою точністю передає напругу операції "другого Сталінграда".

На кінець 1960-х років науковим працівникам музею вдалося зібрати понад 25 тисяч експонатів, з яких близько 4 тисяч розміщувалися в експозиції. А в 1976 році в його фондах було вже понад 30 тисяч експонатів [9, 4]. В результаті багаторічних пошуків науковці музею встановили імена 1144 воїнів, похованих у братських могилах під час битви [3, 8]. У комплекс музею в той час входили також 30 пам'ятників і пам'ятних знаків в ознаменування перемоги в Корсунь-Шевченківській битві [10, 182].

Складовою частиною роботи по патріотичному вихованню було встановлення зв'язків з учасниками битви. На 1982 рік такі зв'язки підтримувалися майже з 10 тисячами учасників битви, на половину з них було заведено облікові картки. В просвітницькій роботі широко використовувалися виставки. В 1976 - 1980 рр. діяло близько 100 стаціонарних та пересувних тематичних виставок. Якщо на початку свого існування музей мав експозиційну площу 200 кв. метрів і кілька сот експонатів, то в 1982 році вона становила вже 2100 кв. метрів, на якій розміщувалося понад 7 тисяч експонатів. Тоді музей мав 5 філій у місцях найбільших боїв - у Звенигородці, Лисянці, Сахнівці, Квітках, Шендерівці [5, 55 - 57].

Одночасно з розвитком музею історії Корсунь-Шевченківської битви все нагальнішою ставала проблема збереження і всебічного дослідження великого масиву інших історичних пам'яток краю. Музей, хоч і мав вагомий науково-дослідницький потенціал, але з огляду своєї профільної спеціалізації вирішенням цих питань не займався.

Реальні можливості для реалізації ідеї про державну охорону і збереження комплексу історико-культурних пам'яток та їх популяризації відкрилися лише з проголошенням незалежності України. Враховуючи думку громадськості і клопотання місцевих органів влади та з метою охорони і збереження пам'яток історії, культури і природи, уряд України 8 лютого 1994 року прийняв постанову про створення Корсунь-Шевченківського державного історико-культурного заповідника [11, 81 - 82]. Згідно цього документа музей історії Корсунь-Шевченківської битви увійшов як структурний підрозділ до складу заповідника.

Готуючись до 60-річчя Перемоги, колектив музею у 2000 році

розпочав роботи по оновленню експозиції музею [12, 3]. Її відкриття викликало значний інтерес відвідувачів. Колектив музею здійснює різноманітну роботу по патріотичному вихованню населення, насамперед молоді. Серед форм - екскурсійна робота, організація лекцій та виступів як у музеї, так і в навчальних закладах та виробничих колективах. Наукові працівники музею виступають керівниками учнівських наукових робіт у конкурсах, які проводяться МАН України, надають консультації.

Таким чином, музей історії Корсунь-Шевченківської битви, який бере свої витоки з 1945 року, коли було утворено Корсунь-Шевченківський державний історичний музей з відділом Великої Вітчизняної війни, проводить багатогранну роботу по патріотичному вихованню. Статус музею зазнавав змін, зокрема з 1957 року він був перепрофільований у музей конкретної вузької тематичної спеціалізації - історії Корсунь-Шевченківської битви 1944 року, а 1994 року музей - у складі Корсунь-Шевченківського державного історико-культурного заповідника. Впродовж усього майже 60-річного періоду існування музей здійснює системну роботу по дослідженню і популяризації знань про одну з наймасштабніших операцій Великої Вітчизняної війни і є важливим центром громадсько-патріотичного виховання населення.

1. Бахмут А.І. Науково-дослідна і військово-патріотична діяльність музею історії Корсунь-Шевченківської битви // Український історичний журнал. - 1984. - №1. - С. 53 - 57; Степенькіна П. Тут стіни дихають пам'яттю і вдячністю за подвиг // Черкаський край. - 2000. - 26 липня. - С. 8; Гришовський В.О. Корсунь-Шевченківський музей. До 10-річчя з дня заснування // Черкаська правда. - 1956. - 22 листопада. - С. 3.
2. Про організацію Державного історичного музею в м. Корсунь-Шевченківському. Постанова РНК і ЦК КП(б) України від 28 липня 1945 року // Культурне будівництво в Українській РСР: Найважливіші рішення Комуністичної партії і Радянського уряду. 1917-1959. Збірник документів: В 2-х т. - К., 1960 - 1961. - Т. 2.
3. Степенькіна П. Тут стіни дихають пам'яттю і вдячністю за подвиг // Черкаський край. - 2000. - 26 липня.
4. Сторінки історії. Музею історії Корсунь-Шевченківської битви - 50 // Корсунський літопис. - 1995. - №2. - С. 3 - 5.
5. Бахмут А.І. Науково-дослідна і військово-патріотична діяльність музею історії Корсунь-Шевченківської битви // Український історичний журнал. - 1984. - №1. - С. 53 - 57.
6. Гришовський В. Корсунь-Шевченківський музей. До 10-річчя з дня заснування // Черкаська правда. - 1956. - 22 листопада.

7. Державний архів Черкаської області (далі - ДАЧО). - Ф. Р - 2631. - Оп. 2 (д), спр. 60.
8. ДАЧО. - Ф. Р - 2631. - Оп. 1, спр. 216.
9. Музей истории Корсунь-Шевченковской битвы. - Днепропетровск, 1976.
10. Гупало М.Д. Музей історії Корсунь-Шевченківської битви // Радянська енциклопедія України. - К.: УРЕ, 1971. - Т. 3.
11. Про державний історико-культурний заповідник у м.Корсунь-Шевченківському Черкаської області: Постанова Кабінету Міністрів України №137 // Зібрання постанов Уряду України. - 1994. - №5.
12. Степенькіна П. Тут правду подвигу хранять для поколінь (Музею Корсунь-Шевченківській битви - 55 р.) // Надросся. - 2000. - 26 липня.

Шамара С.О.,

аспірант Черкаського національного
університету ім. Б. Хмельницького

Дубовий О.М.,

студент 2-го курсу історико-юридично-філософського
факультету Черкаського національного
університету ім. Б. Хмельницького

ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ І РЕСТАВРАЦІЇ ПАМ'ЯТОК ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ НА ЧЕРКАЩИНІ

На сьогодні набуває гостроти проблема охорони пам'ятників, які були встановлені в свій час з метою вшанування героїки і героїв Великої Вітчизняної війни в Україні, – на прикладі зокрема Черкащини. Слід визнати за ними не тільки духовно-моральну, а й культурну цінність, оскільки чимала їх частина є не просто пам'ятною плитою чи обеліском, що увічнюють пам'ять полеглим, а являють собою доповнення конкретних природних (архітектурних) ландшафтів або, навіть, і навпаки. Прикладом такого меморіального комплексу є черкаський Пагорб Слави над берегами Дніпра. Уявити місто без величної жіночої фігури, що тримає у витягнутій руці над схилами не менш величної річки смолоскип вічного вогню, сьогодні просто неможливо. Не зважаючи на в цілому могутній і вражаючий вигляд, меморіал потребує термінових ремонтних робіт (наприклад, деталі металевого каркасу пам'ятника сильно підточила іржа - так що голова символічної Матері може в будь-яку мить відпасти).

Черкащина – це край, на території якого були проведені дві